

gram, in addition to solving linguistic problems, a program of their implementation is also necessary, since a translation program is a tool for studying and finding information in a foreign language, and the prospects of a machine translation are related to the further development of translation theory and practice in general.

Key words: machine translation, algorithm, linguistic equivalents, models of translation.

REFERENCES

1. Valipur, A. (2010). Neskolkо slov ob ispolzovanii formalizatsii i funktsionalizma pri obrabotke teksta [A Few Words on Formalization and Functionalism in Text Processing]. *www.ensani.ir*. Retrived from <https://www.ensani.ir/storage/Files/20101208140318–308.pdf> [in Russian].
2. Kotov, R. G., Novikov, A. I., & Skokan, Yu. P. (1987). *Prikladnaia lingvistika i informatsionnaia tekhnologiya* [Applied Linguistics and Information Technology]. Moscow: Nauka [in Russian].
3. Marchuk, Yu. N. (1983). *Problemy mashinnogo perevoda* [Machine Translation Issues]. Moscow: Nauka [in Russian].
4. Marchuk, Yu. N. (2007). *Kompiuternaia lingvistika* [Computational Linguistics]. Moscow: AST: Vostok-Zapad [in Russian].
5. Marchuk, Yu. N. (1979). Sintaktiko-semanticheskii analiz v sisteme mashinnogo perevoda AMPAR [Syntactic-semantic Analysis in the AMTER Machine Translation System]. *Proceedings from Mezhdunarodnyi seminar po mashinnomu perevodu — International Workshop on Machine Translation*. (pp. 8–9). Moscow: VTsP [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 09.10.2019

УДК 81'253

<https://doi.org/10.24195/2616-5317-2020-30-5>

«ЗМІСТОВНО-ПІДТЕКСТОВА» ІНФОРМАЦІЯ У СЕМАНТИЦІ ІНШОМОВНОГО ТЕКСТУ: ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД

Лідія Дербеньова

доктор філологічних наук, професор Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Івано-Франківськ, Україна
e-mail: derbenyovalv@gmail.com
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0288-907X>

АНОТАЦІЯ

У статті акцентується увага на проблемах перекладу у площині досліджень герменевтики, яку розглядаємо як методологію у перекладацькій діяльності, вчення про інтерпретацію текстів, як складову трансляції інформації у комунікативному аспекті. Актуальність проведеного дослідження зумовлена особливою увагою сучасного мовознавства до недостатньо вивчених питань герменевтики, які пов'язані з проблемами передачі семантики іншомовного тексту при перекладі через «змістовно-підтекстову» інформацію, що несе додатковий семантичний смисл.

Процес перекладу у площині герменевтики характеризується як процес пошуку і прийняття оптимального рішення, що відповідає певному набору функціональних критеріїв, які можуть приймати різні варіативні форми. При цьому відбувається процес подолання труднощів перекладу в акті самого перекладу, що передбачає особливий вид розуміння повідомлення, яке перекладається. Природно, що адекватний переклад не можливий без розуміння посередником-перекладачем самого тексту, який відтворюється засобами мови перекладу. Перекладацька герменевтика передбачає, що розуміння тексту, його переклад і тлумачення мають спільну природу — це процес розуміння самого перекладача.

Адекватний переклад передбачає і контекстуальні уточнення у семантиці тексту перекладу. Перекладач через розуміння й інтерпретацію здійснює низку специфічних перекладацьких дій: вибір мовних засобів і способів вираження у мові перекладу, заміну і компенсацію безеквівалентних одиниць. Сам пошук оптимального рішення відбувається за допомогою методу «проб і помилок». Перекладач завжди виступає у ролі інтерпретатора,

творця відносно «нового» тексту. У межах кожного окремого висловлювання йому необхідно мисленнєво реконструювати як понятійні ситуації, так і мисленнєво-мовленнєві дії автора, які вербалізовані у даному тексті.

Ключові слова: герменевтика, інформація, інтерпретація, текст, переклад, комунікація.

Вступ. За свою більше ніж тисячолітню історію герменевтики, як наука про розуміння і тлумачення тексту, проходила крізь періоди розквіту і занепаду. Протягом століть предметом осмислення науки тлумачення було екзистенційне значення мови.

Традиційно герменевтику розглядають у площині античної гуманітаристики як мистецтво тлумачення іносказань, символів, інтерпретації творів стародавніх поетів, історичних подій і фактів. Як наукова дисципліна герменевтика виникає у добу еллінізму в зв'язку з дослідженням текстів античних авторів. Подальший розвиток науки відбувається у період Середньовіччя (тлумачення Священного Писання) та Відродження (дослідження античних текстів).

Ідеї герменевтики актуалізуються в добу романтизму, проте герменевтика як наукова дисципліна розробляється не теоретиками романтизму, які вперше запропонували цілу низку нових методів і підходів дослідження тексту, а теологом і філософом, пастором Фрідріхом Шлейєрмахером (1768–1834) у фундаментальній праці «Герменевтика» (Шлейєрмахер, 2004). Німецький мислитель науку тлумачення тексту розглядає як теорію мистецтва та основу гуманітарних наук взагалі, які базуються на концептуальних поняттях *розуміння* і *спілкування*.

Призначення мистецтва (культури), вважав філософ, — про-світництво: через осягнення культури отримуються знання про світ і людину. Розуміння — складова процесу пізнання — реалізується у мисленнєвій діяльності через мову і мовлення. Цей процес має соціальну природу: розуміння інтелектуальних продуктів необхідне для взаєморозуміння у рамках суспільства. Ідеї Шлейєрмахера знайшли своє підтвердження у сучасних когнітивних теоріях: зміст тексту (тексту перекладу у першу чергу) — це не тільки смислове і структурне ціле, але й мовний продукт вербалізації досвіду.

Ідеї німецького мислителя сприймаються сучасною гуманітаристикою як один з методів дослідження тексту і складова міжкультурної комунікації. Нині ми спостерігаємо новий етап розвитку герменев-

тики. Сьогодні ця стародавня наука викликає підвищений інтерес не тільки у зв'язку з необхідністю повернення втрачених загальнолюдських духовних цінностей (через пояснення та тлумачення), але й як здібність розуміння у площині комунікації та інформаційної діяльності людини. Мета герменевтики — виявити зміст тексту у всій його складності, виходячи із розуміння значення слів у тексті, їх історично обумовлених варіацій, контекстуальної інформації та авторської «точки зору».

Мета та завдання дослідження зумовлені особливою увагою сучасного мовознавства до недостатньо вивчених питань, які пов'язані з проблемами передачі семантики іншомовного тексту з урахуванням ролі «змістовно-підтекстової» (термін І. Гальперіна) інформації при перекладі, адже адекватний переклад неможливий без «уточнюючої» контекстуальної інформації, яку несе текст перекладу. Процедура перекладу передбачає герменевтичний підхід, який розглядаємо як безпосередню складову процесів трансляції інформації в комунікативному акті в міжнародній інформаційній діяльності, як метод дослідження тексту.

Мета статті — виявити роль «змістовно-підтекстової» інформації у семантиці іншомовного тексту під час перекладу з використанням герменевтичного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про актуальність багатоаспектних проблем герменевтики, у першу чергу орієнтованих на інтерпретацію у площині діалогу між суб'єктом і об'єктом пізнання. Специфіка герменевтики як філософського вчення, згідно з яким формою пізнання буття є його розуміння, визначає своєрідність пізнання об'єкта через його сприйняття суб'єктом. Отже зрозуміло, що герменевтичні практики активно використовуються у різних галузях знань: технічних, історичних, філологічних. Дослідження Ф. Шлейєрмахера, Г. Шпета, А. Бека, В. Дільтея, М. Хайдеггера, Г. Гадамера, Г. Фреге та інших філософів сформували антропологічний підхід у герменевтиці до аналізу тексту, який активно розробляється представниками різних наукових шкіл і сьогодні. Ідеї філософії мови В. Гумбольдта сприяли формуванню нового наукового напрямку у мовознавстві — лінгвістичної герменевтики, а в її площині — герменевтики у перекладі (перекладацька герменевтика). У загальному рішенні наукових досліджень у різних аспектах гуманітарного знання новітні ідеї

герменевтики плідно розробляються і вітчизняними науковцями: своєрідність філософської герменевтики досліджує А. Богачов, мнемонічну герменевтику — С. Квіт, герменевтику культурної форми розуміння — О. Юркевич. У дослідженнях М. Брандеса, С. Семко, Г. Рябова, Л. Бархударова, М. Цвілінга, Г. Туровера тлумачення та інтерпретація тексту розглядаються у площині герменевтичних практик. В аспекті філології та перекладу відмітимо дослідження Г. Богіна (науковий аспект розуміння тексту), Є. Ляпушкіна (літературна герменевтика та інтерпретація тексту, філологічні стратегії інтерпретації), О. Янишин (герменевтичний аспект у перекладі текстів нафтогазової сфери). До проблем лінгвістичної герменевтики науковці відносять питання розуміння тексту перекладу його реципієнтом, тлумачення вихідного тексту як начала у формуванні задуму перекладу.

Результати та дискусія. Середовищем герменевтичного досвіду, як відомо, є мова, через яку формуються пізнання, судження, інтерес до іншої культури, відбувається обмін інформацією. З орієнтацією на мову як центральну проблему герменевтики фінський філософ Г. фон Врігт пов'язує виникнення і функціонування таких понять, як *значення, інтенсивність, інтерпретація, розуміння*. «Ця риса відображена в самій назві «герменевтика», — підкреслює учений, — що означає мистецтво інтерпретації» (Врігт Г. Х. фон, 1986: 66). Всі ці категоріальні поняття є базовими для всіх гуманітарних наук, у першу чергу — для філології в усіх її галузях, яку С. Аверінцев називав *службою розуміння*. У цьому контексті актуалізуються і проблеми передачі семантики іншомовного тексту у перекладі. Сучасне мовознавство приділяє особливу увагу герменевтичним практикам у перекладознавстві.

Взаємозв'язок перекладу і герменевтики безпосередньо пов'язаний з проблемами досягнення еквівалентності перекладу та його адекватності — це аксіоматичний науковий факт. Цей аспект доповнюється розумінням герменевтики як вчення з певною методологічною спрямованістю про смисл інтерпретованих текстів для трансляції інформації у комунікативному акті взагалі; як важливу складову у міжнародній інформаційній діяльності і як метод дослідження тексту. Для герменевтичної методології характерні виділення знаково-символічної сторони пізнавальної діяльності та перенесення лінгвістичних та літературознавчих методів дослідження в загальну методологію гуманітарних наук.

Якщо середовищем герменевтики є мова, то предметна основа її методології — текст — знаково-символічна система, що функціонує у певному соціокультурному та історичному контекстах. Переклад тексту — це процес створення відносно «нового» тексту з імпліцитною «змістовно-підтекстовою» складовою, яка уточнює інформацію або дозволяє відкривати нові смисли. Цей феномен можна пояснити такою властивістю мислення і мови перекладача (дослідника) як *поліглотизм*.

За Ю. Лотманом, поліглотизм тексту це його специфічна особливість: текст «постає перед нами не як реалізація повідомлення на будь-якій певній мові, а як складне утворення, що зберігає багатообразні коди, які здатні трансформувати отримані повідомлення і породжувати нові, як інформаційний генератор, що володіє рисами інтелектуальної особистості» (Лотман, 1992: 132). Природно, що багатообразні коди, про які говорить учений, породжуються за допомогою змістовно-підтекстової інформації, яка збагачує семантичне розуміння тексту.

Відомо, що мови з різним алфавітом здатні передавати різний об'єм смислів, їх різну глибину. За спостереженням Ю. Лотмана, подвійне або множинне кодування текстів гетерогенної природи створює їх з ретрансляторів інформації в її генератори. Одним з механізмів смислоутворення в таких текстах є переклад, який формує відносини еквівалентності між мовами і одночасно позначає поле неможливості перекладу частини (фрагменту) тексту, яке стає маркером і привертає підвищену увагу в іншомовному семіотичному оточенні. Важливим наслідком поліглотизму тексту є те, що він «у своїй синхронності може спиратися різними своїми частинами на пам'ять різної часової глибини» (Лотман, 1992: 143). Тобто фактично передбачає герменевтичний підхід, який не тільки ставить перед перекладачем завдання точного, адекватного перекладу через професійне володіння двома мовами, але й вимагає дотримання національних особливостей використання мови; знайомства зі специфічними фаховими та фоновими знаннями; історією та культурною своєрідністю країни, з мови якої відбувається переклад; передбачає подолання бар'єрів міжмовних відмінностей і ментального розуміння між поняттєвими світами різних країн. Герменевтичний підхід у перекладі передбачає не тільки точний перехід від вихідного тексту до мови перекладу.

У своїх основних категоріях — *розуміння* та *інтерпретація* — він сприяє передачі «ефекту тексту» (У. Еко), який неможливий без його тлумачення. Смысл самого тексту пов'язується з творчістю перекладача та особливостями сприйняття її читачем.

Особливу увагу зв'язку герменевтики і лінгвістики тексту приділяв Р. Штольце. Згідно з концепцією ученого, процес осмислення тексту перекладу може відбуватися тільки за умови єдності вказаних феноменів, адже переклад передбачає органічне поєднання аналізу герменевтики тексту як цілого із системним аналізом на основі раціональних лінгвістичних критеріїв. Штольце переконливо довів, що в основі теорії перекладу тексту лежить уявлення про комунікативну інтенцію відправника, що реалізується через посередництво мови. Розуміння авторського «я» не одномоментний акт, воно здійснюється і поглиблюється у результаті «входження» читача у текст, який відкривається як певна мовна даність. Аналізуючи початковий текст, перекладачу необхідно з'ясувати мету відправника інформації, проаналізувати її, адекватно передати мовні засоби, які використовує адресант.

Розуміння тексту ґрунтується на усвідомленні його цілісності з обов'язковим урахуванням прагматичних правил побудови. При цьому важливо враховувати не тільки те, про що йдеться у вихідному тексті, але і його підтекстову інформацію, те, що мав на увазі автор тексту. Адекватний переклад передбачає «конкретизацію» (Р. Інгарден) тексту, яка «включається» через його інтерпретацію. Звідси виникає необхідність в розумінні пресупозицій, які повинні «вбирати» в себе не тільки те, про що говорилося раніше, але й те, що відоме: «я», що говорить, його соціальний статус, фонові знання тощо (Stolze, 1982: 5–52). Подібної думки дотримується й І. Гальперін, який в спеціальному дослідженні «Текст как объект лингвистического исследования» (Гальперин, 1981) підкреслює важливу роль підтексту у перекладі: підтекст співіснує із вербальним висловлюванням, є супутнім йому й запланованим творцем тексту. Положення І. Гальперіна про «змістовно-підтекстову» інформацію як про необхідний елемент смислового змісту тексту має безпосереднє відношення до перекладу (Гальперин, 1981: 42). Вказані експліцитні й імпліцитні компоненти змісту тексту при перекладі конкретизуються у площині герменевтики, що спрощує передачу семантики іншомовного тексту.

Ідеї І. Гальперіна дотичні ідеям Р. Штольце про «надсумарність» смислового змісту тексту. На думку вченого, смисл тексту не зводиться лише до суми смислів його конститuentів, він набагато ширший, «надсумарний», багатоаспектний. Однак, аналізуючи початковий текст як надсумарне ціле, необхідно враховувати і семантичний аналіз його складових конститuentів, адже зміст тексту розкривають рекурентні смислові ознаки (семантично пов'язані одна із одною лексеми), що утворюють ізотопічні площини тексту, в яких реалізується багатопланова структура його смислу. Саме в результаті інтеграції окремих елементів у мовному та позамовному контекстах утворюється «приріст інформації», який лежить в основі «надсумарності» смислу тексту. Вимога пріоритетного розуміння основного смислу тексту — концептуальне положення герменевтики.

Текстоцентричність герменевтики призводить до розгляду мовних одиниць у мовленні (функціональний підхід): лексеми схильні до змін та деформацій, а реальні словосполучення пояснюють / уточнюють їх семантику. Під час самого процесу перекладу можуть відбуватися нашарування нових семантичних значень, що стають зрозумілими за допомогою герменевтичного підходу, який враховує цілісність (когерентність), зв'язність (когезію), членованість, лінійність та інформативність тексту. Проте необхідно враховувати можливість виникнення ефекту «сміслових ножиць» (Т. Дрізе) — розбіжностей між первинною інформативністю, що пов'язана зі смисловим авторським задумом, і вторинною інформативністю, яка виявляється у смисловій інтерпретації тексту перекладачем (Дрізе, 1984: 207–210).

Фундаментальним правилом герменевтики та її центральним методологічним принципом є «герменевтичне коло». Дефініція введена у науковий дискурс Ф. Шлейермахером. Принцип функціонування герменевтичного кола полягає в тому, що частина стає зрозумілою завдяки цілому, а ціле складається із розуміння частин: слово стає зрозумілим у контексті фрази, фраза — в контексті абзацу/сторінки, сторінка — в контексті цілого тексту. Текст може бути зрозумілим, якщо зрозумілі його частини і навпаки. Отже проблема семантики тексту у перекладі ставить по-новому й питання про значення окремих його елементів. Це значення розглядається не як фіксований зріз певного набору семантичних ознак (як, наприклад, в жорстких моделях структурної семантики), а як «гнучка сукупність сем і прагматичних

параметрів, мінливі поєднання яких проектується у площину тексту» (Шлейермахер, 2004: 93–104).

Пошуки нових герменевтичних моделей перекладу призвели до появи різних наукових концепцій. Російська дослідниця Є. Морозкіна запропонувала модель «герменевтичної спіралі». На думку науковця, початковий етап (перший виток) «герменевтичної спіралі» — знайомство з текстом, який підлягає процедурі перекладу. Перекладач формує у своїй свідомості певні «сміслові очікування», які підтверджуються або спростовуються під час роботи над окремими частинами тексту. «Використання цієї техніки у перекладі дозволяє скоректувати «сміслоочікування» на кожній новій стадії перекладу, просуваючись із урахуванням цілого до осмислення конкретної частини тексту и знову, визначивши смислову складову частини тексту, до цілого» (Морозкіна, 2012: 155, 156). Вважаємо, що модель «герменевтичної спіралі» Морозкіної є своєрідним варіантом «герменевтичного кола» Шлейермахера.

Важливою особливістю перекладацької герменевтичної методології є її діалогічна природа. Основи поетики «чужого слова», діалогу культур було закладено М. Бахтіним (Бахтин, 1975). На думку ученого, письменник має справу не тільки з оточуючою його дійсністю, але й із усією попередньою культурою, з якою він знаходиться у постійному діалозі. Ідеї Бахтіна знайшли відгук та інтенсивний розвиток у багатьох країнах світу в різних напрямках гуманітарних наук, у першу чергу в перекладі, основна функція якого — діалог культур.

Оптимальний для інтерпретації тексту вибір підходу залежить від характеру тексту. За Бахтіним, точні науки — «це монологічна форма знання: інтелект споглядає річ та висловлюється про неї. Тут тільки один суб'єкт — той, що пізнає (споглядає), та той, що говорить (висловлює). Йому протистоїть тільки безмовна річ. Кожний об'єкт знання (в тому числі людина) може бути сприйнятий як річ. Але суб'єкт як такий не може сприйматися та вивчатися як річ тому, що як суб'єкт він може, залишаючись суб'єктом, стати безмовним, отже його пізнання може бути тільки діалогічним» (Бахтін, 1979: 363). Діалогова природа є необхідним критерієм, маркером тексту взагалі (навіть з безмовним зворотнім зв'язком), а при перекладі мовна складова стає домінантною і вимагає уважного герменевтичного підходу.

Сучасні наукові розвідки у галузі перекладу звертають особливу увагу на необхідність передачі комунікативної функції тексту як умову успішного здійснення процесу перекладу. Тут важливим є об'єктивний компаративний метод, коли встановлюються різні значення слова у даному контексті. Герменевтичний аспект перекладу полягає у подоланні труднощів перекладу у процесі самого перекладу, що передбачає особливий вид розуміння повідомлення /тексту, який перекладається. Природно, що адекватний переклад не можливий без розуміння посередником-перекладачем самого тексту, який відтворюється засобами мови перекладу. Перекладацька герменевтика передбачає, що розуміння тексту, його переклад і тлумачення мають спільну природу — це процес розуміння самого перекладача.

В акті розуміння можна виділити два етапи: попереднє розуміння тексту і власне розуміння тексту. На першому етапі для перекладача найважливішим буде розшифровка мовленнєвого тексту перекладу: пошук мовного мислетворчого співвідношення з власною свідомістю у порівнянні із аналогічним, засвоєним раніше; на другому — ідентифікація референтів, побудова і перевірка гіпотез щодо прихованих смислів і смислове зв'язування тексту. Власне розуміння для перекладача є результатом цього порівняння, у результаті чого перекладач застосовує низку специфічних перекладацьких навичок: вибір мовних засобів і способів вираження у мові перекладу, заміна і компенсація безеквівалентних одиниць.

Герменевтична методологія («герменевтичне коло»), її техніка дозволяє здійснювати точний, адекватний творчий чотириетапний переклад. На першому етапі відбувається загальне розуміння тексту перекладачем, його аналіз; другий — передбачає розуміння ключових понять тексту, у тому числі за допомогою граматичної інтерпретації; третій — концептуального «ув'язування», єдності двох названих інтерпретацій, що уможливорює виконання якісного перекладу; четвертий — передбачає варіант узгоджених інтерпретацій: у цьому випадку необхідно повертатися назад доти, поки не буде знайдена причина узгоджень граматичної та психологічної інтерпретацій.

Висновки. Отже процес перекладу у площині герменевтики можна охарактеризувати як процес пошуку і прийняття оптимального рішення, що відповідає певному набору функціональних критеріїв, які

можуть приймати різні варіаційні форми. Перекладач завжди виступає у ролі інтерпретатора, а кожна інтерпретація може супроводжуватися непорозумінням і реінтерпретацією, адже пошук оптимального рішення відбувається за допомогою методу «проб і помилок».

Дослідження філософських концепцій, побудованих на дослідженні природної мови (Ф. Л. Г. Фреге, Б. Рассела, Л. Вітгенштейна, Е. Кассіра), дослідження сучасної когнітивної психології, психолінгвістики, теорії перекладу дозволяють вказати на мовні можливості та мовленнєві умови, які забезпечують розуміння як необхідну складову перекладацького процесу: розуміння слова і його використання у певних ситуаціях; розуміння слова у перспективі слухача/читача, який керується цим словом у своїй діяльності; розуміння слова за допомогою іншого дотичного слова, розуміння слова через асоціацію з об'єктом, з яким це слово співвідноситься в акті означення. У процесі перекладу розуміння перекладача націлено як на окремі слова, так і на словосполучення і речення.

Перекладач, який сприймає та аналізує текст, відштовхується від розуміння того, що його продуцент прагнув створити осмислене повідомлення / текст. Отже завдання перекладача — передати це повідомлення у тій формі, яка б дозволила адресанту його засвоїти в авторській «редакції». У глобальному плані перед перекладачем стоїть завдання зберегти характеристики, пов'язані як з інформаційним змістом, так і з вербальною подачею інформації у тексті. В межах кожного окремого висловлювання йому необхідно подумки реконструювати як понятійні ситуації, так і мисленнєво-мовленнєві дії автора, які вербалізовані у даному тексті.

Використання філологічної та лінгвістичної герменевтики у перекладацькій діяльності дозволяє значно глибше зрозуміти суть тексту-оригіналу і таким чином адекватніше передати його зміст мовою перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Художественная литература, 1975. 504 с.
 Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. 444 с.
 Вригт Г. Х. фон. Логико-философские исследования. Москва: Прогресс, 1986. 600 с.

Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 324 с.

Дризе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. Проблемы семиосоциологии. Москва: Наука, 1984. 232 с.

Лотман Ю. Избранные статьи: в 3 т. Т. 1. Таллинн: Александра, 1992. 480 с.

Морозкина Е. А. Герменевтика в филологии, лингвистике и переводоведении. Вестник Башкирского университета. Уфа, 2012. Т. 17, № 1. С. 154–157.

Шлейермахер Ф. Герменевтика. Санкт-Петербург: Европейский Дом, 2004. 242 с.

Stolze R. The Translator's Approach — Introduction to Translational Hermeneutics. Theory and Examples from Practice. — Berlin: Frank & Timme, 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/275598737_Stolze_Radegundis_2011_The_Translator's_Approach_Introduction_to_Translational_Hermeneutics_Theory_and_Examples_from_Practice (дата звернення 05.09.2019)

«СОДЕРЖАТЕЛЬНО-ПОДТЕКСТОВАЯ» ИНФОРМАЦИЯ В СЕМАНТИКЕ ИНОЯЗЫЧНОГО ТЕКСТА: ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Лидия Дербенёва

доктор филологических наук, профессор

Ивано-Франковского национального технического университета нефти и газа

Ивано-Франковск, Украина

e-mail: derbenyovalv@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0288-907X>

АННОТАЦИЯ

В статье акцентируется внимание на проблемах перевода в области герменевтики, понимаемой как методология в деятельности переводчика, учение про интерпретацию текстов, составляющую трансляции информации в коммуникативном аспекте. Актуальность проведенного исследования обусловлена особым вниманием современного языкознания к недостаточно изученным вопросам герменевтики, связанным с проблемами передачи семантики иноязычного текста при переводе с использованием «содержательно-подтекстовой» информации, которая несет дополнительный семантический смысл.

Процесс перевода в аспекте герменевтики рассматривается как процесс поиска и принятия оптимального решения, что отвечает определенному набору функциональных критериев перевода, которые могут принимать разные вариативные формы. При этом происходит процесс преодоления трудностей перевода в акте самого перевода, который представляет собой особый вид понимания сообщения, которое подвергается переводу. Естественно, что адекватный перевод не возможен без понимания посредника-переводчика смысла самого текста, воспроизводимого

средствами языка перевода. Переводческая герменевтика предполагает, что понимание текста, его перевод и трактовка обладают общей природой — это процесс понимания самого переводчика.

При адекватном переводе необходимы контекстуальные уточнения в семантике текста перевода. Переводчик через понимание и интерпретацию осуществляет ряд специфических переводческих действий: выбор языковых средств и способов выражения в языке перевода, замену и компенсацию безэквивалентных единиц. Сам поиск оптимального решения происходит при помощи метода «проб и ошибок». Переводчик всегда выступает в роли интерпретатора, творца относительно «нового» текста. В границах кожного отдельного высказывания ему необходимо мысленно реконструировать как понятийные ситуации, мысленно-языковые действия автора, ментальные особенности, которые вербализованы в данном тексте.

Ключевые слова: герменевтика, информация, интерпретация, текст, перевод, коммуникация.

CONTEXTUAL SUBTEXT INFORMATION OF A FOREIGN LANGUAGE TEXT: HERMENEUTIC APPROACH

Lidiya Derbenyova

Doctor in Philology, Professor Ivano-Frankivsk
National Technical University of Oil and Gas
Ivano-Frankivsk, Ukraine

e-mail: derbenyovalv@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0288-907X>

SUMMARY

The article focuses on the problems of translation in the field of hermeneutics, understood as a methodology in the activity of an interpreter, the doctrine of the interpretation of texts, as a component of the transmission of information in a communicative aspect. The relevance of the study is caused by the special attention of modern linguistics to the under-researched issues of hermeneutics related to the problems of transmission of foreign language text semantics in translation.

The process of translation in the aspect of hermeneutics is regarded as the optimum search and decision-making process, which corresponds to a specific set of functional criteria of translation, which can take many divergent forms.

The translator carries out a number of specific translation activities: the choice of linguistic means and means of expression in the translation language, replacement and compensation of nonequivalent units. The search for the optimal solution itself is carried out using the “trial and error” method. The translator

always acts as an interpreter. Within the boundaries of a individual utterance, it must be mentally reconstructed as conceptual situations, the mentally linguistic actions of the author, which are verbalized in this text.

Key words: hermeneutics, information, interpretation, text, translation, communication.

REFERENCES

- Bahtin, M. M. (1975). Voprosy literatury i estetiki [Literature and aesthetic issues]. Moscow: Hudozhestvennaya literatura [in Russian].
- Bahtin, M. M. (1975). Estetika slovesnogo tvorchestva [Aesthetics of verbal creativity]. Moskva: «Iskusstvo» [in Russian].
- Vrigt G. H. fon. (1986). Logiko-filosofskie issledovaniya [Logical and philosophical research]. Moscow: «Progress» [in Russian].
- Galperin, I. R. (1981.) Tekst kak obekt lingvisticheskogo issledovaniya [Text as an object of linguistic research]. Moscow: Nauka [in Russian].
- Lotman, Yu. (1992). Izbrannye stati [Featured Articles]: V 3 t. T. 1. Tallinn: Aleksandra [in Estoniya].
- Morozkina, E. A. (2012). Germenevtika v filologii, lingvistike i perevodovedenii [Hermeneutics in philology, linguistics and translation studies] *Vestnik Bashkirskogo universiteta*. Ufa. T. 17. № 1. [in Russian].
- Shlejermaher, F.(2004). Germenevtika [Hermeneutics]. Sankt-Peterburg.: «Evropejskij Dom» [in Russian].
- Stolze R. The Translator's Approach — Introduction to Translational Hermeneutics. Theory and Examples from Practice. Berlin: Frank & Timme. URL: https://www.researchgate.net/publication/275598737_Stolze_Radegundis_2011_The_Translator's_Approach_Introduction_to_Translational_Hermeneutics_Theory_and_Examples_from_Practice

Стаття надійшла до редакції 14.11.2019